

U seriji tekstova za Obzor ugledni znanstvenici, ekonomisti i poduzetnici nude vizije i rješenja za izlazak zemlje iz krize

SOS
ZA HRVATSKU

Vilim
Ribić
SINDIKALIST

Tržišna ekonomija da, tržišno društvo ne

Rast gospodarstva na jednoj strani i pravednost i solidarnost na drugoj dva su puta nordijskog modela koji se nadopunjuju

U zemlji prevladava nezadovoljstvo svih slojeva. Naboj negativnoga i blokada razvoja podseća na predrevolucionarno razdoblje. Očekivanja od Europske unije ventil su za napetosti. No, EU nije i panacea za sve naše bolesti. Hrvatska može biti uspješna i neuspješna članica. To će ovisiti samo o nama samima. Većina krizologa, pa i ja ovdje, ne ograničava se na samu krizu, jer nju će i bez naših zasluga ukloniti okruženje, nego žele izlječiti hrvatsko društvo i promisliti pretpostavke za brzi uzlet nakon krize.

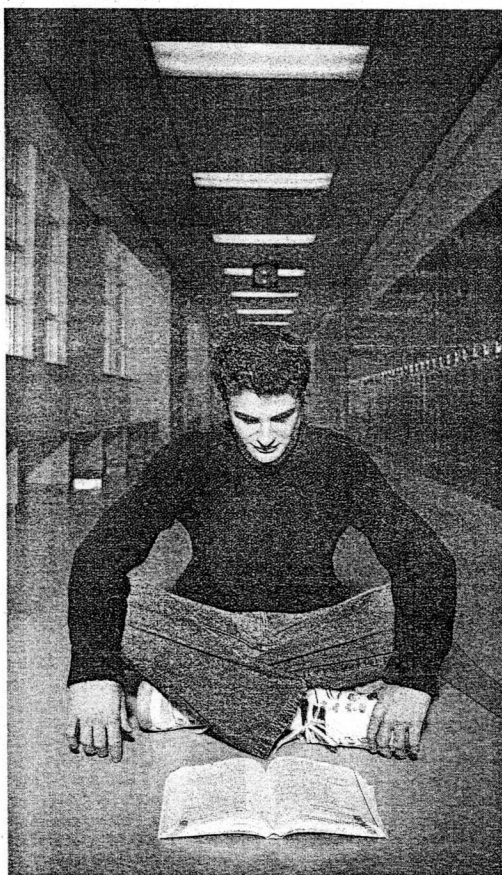
Endogene naše slabosti koje otežavaju izlazak iz globalne krize ne mogu se svesti samo na probleme kao što su vanjski dug, proračunski rashodi, nedostatan izvoz i slično, nego su glavni uzrok teški propusti u političkoj sferi, čega su ekonomske slabosti posljedica. Mislim na neorganizirano i neregulirano društvo u kojem vlada pravo jačega, a rad i znanje nemaju vrijednost; javni sustavi i službe prvenstveno brinu o sebi samima a tek onda o građanima; društvo u kojem je mnoštvo poniženih; umjesto tržišta država presuduje tko će uspjeha i tko propasti, a koja je sama uzrok korupcije, pa i one sofisticirane, nenovčane, koja se manifestira ovisnošću, otimajući inicijativu, volju i dostojanstvo svima koji u državi i s državom rade i posluju; društvo u kojem postoji ogromno prelijevanje plodova uspješnog i poduzetnog rada ka neuspješnim, privilegiranim i politički poželjnim. Hrvatska ne može isplivati s teretima brodogradnje, enormne subvencije, bespovratne potpore, državnih poduzeća i nereformirane poljoprivrede u kojima se novac doslovice rasipa, socijalna davanja ne dolaze najsiromašnijima, privilegiranih skupina trgom Domovinskog rata (lažni branitelji), umirovljenja ljudi sposobnih za rad itd. Turbne istine dovele su i prije krize do krize povjerenja, izostanka optimizma, bujanja parazitizma i privilegija. I prije krize rast BDP-a bio je skroman a odnosi u društvu daleko ispod onoga što građani očekuju i zaslužuju.

Društveni modeli nordijskih zemalja inspiracija su današnjem svijetu, pa mnogi i u Hrvatskoj to spominju kao mantru za rješenje

naših blokada. Nedavno su i naši sindikati to tražili. Jesmo li sposobni iskoristiti iskustvo i pamet najboljih?

Sindikati stup stabilnosti

Rast gospodarstva na jednoj strani i dostojanstvo, pravednost i solidarnost na drugoj dva su puta koja počesto sijeku jedan drugi. I u teoriji i u praksi. Čar nordijskog modela je da se dva cilja skladno spajaju i nadopunjuju. Nije solidarnost i blagostanje prepreka rastu, niti rast narušava pravednost i društvenu jednakost. Nordijske zemlje uspjele su izaći prije 15 – 20 godina iz kriza i prilagoditi se globalizaciji tako da su tržište ostavili tržištu, bez intervencija i injekcija države u posustale proizvodnje, sa snažnom intervencijom u zaštiti ljudi koji izgube posao ili u tržišnom ili životnim ruletu nastradaju. Kad pomaže proizvodnje, država pomaže uspješne, a ne neuspješne, jer su dokazali da je ulaganje u njih isplativo. Cijene usluga, prijevoza, struje su ekonomske, ali država subvencionira ljude za koje su one previsoke. Tamo nije problem visina ogromnog proračuna, niti visokih poreza, jer upotreba javnih sredstava bitno jača efikasnost njihovih društava i ekonomije. Postoji svijest da je porez nešto dobro – dobro upotrijebljen. Radni sustav se zasniva na fleksibilnosti, lako se dobije otkaz, ali čovjek u otkazu zadržava standard, sigurnost i dostojanstvo. Vlada diže ruke od intervencije u tržišnu utakmicu, ali snažno podržava socijalnu koheziju. Tržišna ekonomija da, tržišno društvo ne, ili – kompeticija na tržištu je poželjna, ali ne i u društvu. Socijalna država nije demontirana. Suprotno od zlokočnih najava i vulgarnih interpretacija neoliberalnih poučaka u režiji domaćih "nezavisnih stručnjaka". Sindikati su stup stabilnosti i jamac dostojanstva ljudi. Kolektivni ugovori put su samoregulacije društvenih problema. Dok u Hrvatskoj odricanja nisu nikome prihvatljiva, ni kolektivno ni individualno, tamo postoji kultura odricanja radi budućih blagodat. Društvena jednakost provodi se žestokim oporezivanjem i destimuliranjem svih prihoda od nerada, od rente i imovine, uz poticanje ulaganja svakog

ŠKOLARINE su u nordijskim zemljama zabranjene ustavima, a svaka javna služba dostupna je svima

građanina u rad i znanje. Bez visokih ulaganja u obrazovanje, istraživanje i tehnologiju nika kvog uspjeha ne bi bilo. Školarine su zabranjene ustavima, a svaka javna služba dostupna je svima. Ne izgleda li to sve sasvim normalno? A tako suprotno našoj stvarnosti. Može li i Hrvatska funkcionirati tako? Dva karakteristična primjera ekonomske i društvene nesvijesti upozoravaju da ne može. Ne dok ministar financija misli da može oprostiti porez firmi koja u nekoj županiji zapošljava nekoliko tisuća radnika, i spasiti radna mjesta, ili

dok daje subvencije nekim firmama samo u nekim granama. Pitati smo ga nedavno da li u oprastu porez u svim firmama, svim županijama i pomaže sve grane, jednako tekstil, drvenu industriju kao i brodogradnju i županije u kojima je SDP ili HNS na vlasti. Odgovor nismo dobili. Po kojim kriterijima jedne pomaže, a druge ne? Po kriterijima iz balkanskog modela.

Pokloni loša tradicija

Ne može sve dok Hebrang misli da je donošenje poklona liječnicima u tradiciji hrvatskog naro-

da. Vjerojatno je primao poklone uvjeren kako ga pacijenti vole. Taj licemjerni odnos nemoćnih i svemoćnih nije u tradiciji švedskog, norveškog, njemačkog i australskog naroda. Medicinskog radnika koji primi poklon od pacijenta pri otkazu ne štiti ni sindikat. Hrvatska neurastenija i depresija nisu izlječive samo ekonomskim medikamentima. Pravi odgovor je u političkoj sferi. Temeljni je konflikt što svaka opcija pretpostavlja borbu za vlast razvojnim interesima zemlje a birači to ne sankcioniraju. Dok se ne pojavi smjela snaga koja će na početku mandata biti spremna izgubiti sljedeće izbore, Hrvatska neće dobiti pravu priliku. Zašto birači ne izaberu takvu opciju? To je stvar političke zapuštenosti. Centri utjecaja ne prosvjeđuju ljude, već podilaze demagogijom i plitkim sadržajima, od stranaka, medija, sindikata pa i Crkve. Uzor u narodu teško može biti samodostajna inteligencija. Mentalitet nacije naša je turbna istina. Naši ljudi olako optužuju, od svih nešto očekuju, drugima i državi ostavljaju zalaganje za opće dobro, u volonterskom radu ne sudjeluju, lako razgrađuju, a teško izgrađuju, moralni relativizam

ŠKOLSTVO Bez visokih ulaganja u obrazovanje, istraživanje i tehnologiju uspjeha ne bi bilo

sastavni je dio pogleda na život; ako mogu, izbjeći će porez državi, ali bili su spremni za nju umrijeti... Političari su ogledalo naroda, pa ih narod zato vjerojatno toliko i prezire. Hoće li promijeniti politika narod ili narod politiku? Izlaz mogu naći samo veliki likovi političke scene. Lidere takvih kapaciteta nacije čekaju desetljećima. Vidimo li nekoga na obzorju? Sadašnje političke opcije, zakucane u klanovskim interesima, teško mogu promijeniti sliku naše zemlje. Treća Hrvatska nije u njihovoj optici. Nju čine besćutno izrabljivani radnik u trgovini, poslodavac koji želi poslovati pošteno, podcijenjeni radnik u prosvjeti i zdravstvu u okruženju preplaćenog nerada i privilegija, studenti i roditelji koji plaćaju studiranje, građani nezaštićeni na sudovima i opelješeni kod odvjjetnika, radnik koji se ne usuđuje osnovati sindikat... Svi slabiji u raljama moćnijih. Ta Hrvatska morat će svog mesiju sama proizvesti.